

MARIA KRYSZYNA SZMIGEL

ANNA RAPPE

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

KOMUNIKOWANIE WARTOŚCI DODANEJ OSIĄGNIĘĆ SZKOLNYCH UCZNIOM, NAUCZYCIELOM I DYREKTOROM SZKÓŁ

Pierwszą próbę komunikowania wyników **wartości dodanej** zastosowano wobec dyrektorów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz wizytatorów rejonowych Kuratorium Oświaty w Krakowie po badaniach pilotażowych 26 kwietnia 2005 r., czyli podczas pierwszego dnia ogólnopolskiego egzaminu gimnazjalnego. Potraktowano to spotkanie jako zebranie konsultacyjne. Wszystkim uczestnikom zebrania zaprezentowano metodologię liczenia względnej wartości dodanej dla uczniów i szkół. Następnie rozdano dyrektorom szkół materiały z wyliczonymi wskaźnikami wartości dodanej dla wszystkich gimnazjów w powiecie. Na wybranych przykładach gimnazjów omówiono osiągnięcia dydaktyczne uczniów w latach 2002–2004, by na tym tle przedstawić wskaźniki wartości dodanej szacowane metodą regresji i staninową¹. Po krótkiej dyskusji, w trakcie której wyrażono zainteresowanie nową informacją, jakiej system egzaminów zewnętrznych mógłby w przyszłości dostarczać, rozdano wydruki z wyliczonymi wskaźnikami dla wszystkich uczniów w szkołach, prosząc o porównanie szacunków statystycznych z odczuciami nauczycieli, którzy tych uczniów dobrze znają. Na koniec rozdano kwestionariusze z kilkoma pytaniami dotyczącymi takich zagadnień, jak:

1. *Czy Okręgowe Komisje powinny podawać informacje o „wartości dodanej” do wiadomości szkół, organów prowadzących, organów nadzorujących, mediów?*
2. *Jakie obawy mają dyrektorzy szkół w związku z ewentualnym podaniem takiej informacji?*

¹ Szmigel M.K., Rappe A., *Przydatność uproszczonej (staninowej) metody szacowania wartości dodanej osiągnięć uczniów, szkół i jednostek administracyjnych oświaty*, tekst opublikowany w niniejszym zbiorze.

3. Czy wiedza na temat metodologii liczenia wartości dodanej powinna być znana wszystkim, którzy będą tą miarą posługiwać się?
4. Czy w odczuciu dyrektorów szkół i nauczycieli wyliczona względna „ocena postępu” jest zbieżna z wiedzą i doświadczeniem nauczycieli na temat uczniów, dla których statystyczne wskaźniki podano? Na podstawie jakiej liczby uczniów wyrażają swoją opinię?

Uzyskano 62-procentowy zwrot kwestionariuszy, z których wynikało, że szkoły są zainteresowane tą informacją. Przykładowe cytaty wypowiedzi podzielono na dwie grupy:

1. Nie mamy obaw

- Brak obaw – szkoła otrzymuje informację do wykorzystania w planowaniu pracy.
- Nie mam obaw, ponieważ z liczbami się nie dyskutuje. Zewnętrzna zobiektywizowana ocena jest bardzo ważna – dziękuję. Dużo uwagi poświęcam poprawie efektywności kształcenia, co nie zawsze znajduje zrozumienie wśród tych nauczycieli, którzy winni poprawić jakość swojej pracy w obszarze kształcenia.
- Ta informacja może jedynie motywować do lepszej pracy.
- Żadnych obaw, gdyż każdemu dyrektorowi szkoły i nauczycielom zależy, aby wyniki były jak najlepsze (widoczny postęp).
- Są w naszej szkole zespoły klasowe, w których ponad 75% rodzin korzysta z pomocy społecznej. Jest klasa, w której 80% uczniów pochodzi z rodzin dysfunkcyjnych (włącznie z patologiami społecznymi). Jeżeli z tego zespołu chociaż dwóch uczniów uzyska „względną wartość dodaną” na poziomie wyżej niż średnim (według oceny postępu B. Niemierki), będzie to dla nas sukces, gdyż opracowaliśmy dla tej klasy specjalny program działań, który realizują wszyscy nauczyciele uczący, pedagog, psycholog i nasi uczniowie oraz absolwenci – wolontariusze.
- Mam nadzieję, że pracują tam wykwalifikowani ludzie, umiejący docenić jakość pracy placówki i wysiłek nauczycieli włożony w rozwój uczniów.

2. Mamy obawy

- Mam obawy, ponieważ szkoła nie jest duża i w niedalekiej przyszłości może to być powód do rozwiązania jej, chociaż ma osiągnięcia w obszarze opieki i wychowania oraz w sporcie.
- Będą występowały rywalizacje o podział uczniów do oddziałów a, b, c; naciśki rodziców, aby tworzyć klasy tzw. elitarne.
- Ponieważ jest to za bardzo skomplikowana informacja.
- Nie chciałabym, aby życzliwy, wspierający szkołę w jej działaniach, znający jej środowisko wizytator stał się osobą patrzącą wyłącznie poprzez dane statystyczne i średnią. Może „Ocenianie szkolne bez tajemnic” B. Niemierki uczynić lekturą obowiązkową dla niektórych wizytatorów?
- Jeśli organy prowadzące dowiedzą się dokładnie, co to jest „względna wartość dodana”, a następnie zapoznają się z informacjami opracowanymi na tej

podstawie, to powinny spojrzeć na szkoły właściwie. W związku z tym proponuję oddzielne szkolenie dla przedstawicieli organów prowadzących.

- Wyniki nie zawsze zależą od zaangażowania pracowników szkoły. Dużo zależy od materiału, na którym się pracuje.
- Mam obawy związane z wykorzystaniem wyników bez poznania szczegółowych przyczyn i dokładnej analizy. Organ na podstawie tej informacji zbyt łatwo może generalizować opinię na temat pracy szkół. Bezpieczniejsze na użytek organów prowadzących byłoby przeliczenie wyników egzaminu według algorytmu uwzględniającego podstawowe czynniki wpływające na wynik (liczebność klas, wykształcenie rodziców, wieś, miasto; chłopcy, dziewczęta itp.).

Podsumowując wynik konsultacji, należy stwierdzić, że dyrektorzy chcieliby otrzymywać taką informację, która może pomóc w planowaniu pracy i motywowaniu zarówno uczniów, jak nauczycieli. Dyrektorzy chcieliby, aby społeczeństwo lokalne dowiedziało się o tym, że prawie w każdym gimnazjum są uczniowie, których postęp osiągnięć oceniono jako duży. Generalnie dyrektorzy gimnazjów częściej nie mają obaw przed podaniem informacji na temat względnej wartości dodanej w szkołach organom nadzorującym niż prowadzącym, ale podanie jej winny poprzedzić szkolenia, które przygotowują pracowników do mądrego wykorzystywania tej informacji w praktyce, jako jednego z elementów polityki oświatowej. Zainteresowanie tą informacją nie jest pozbawione żalu za zdolnymi uczniami, którzy zdaniem dyrektorów szkół winni kontynuować naukę zgodnie z rejonizacją, a nie w nowo tworzonych gimnazjach przy liceach ogólnokształcących.

Dyrektorzy nie widzieli potrzeby podawania tej informacji za pośrednictwem mediów, przede wszystkim w obawie przez nieumiejętną jej interpretacją.

Poniżej przedstawiono pierwszą próbę sformułowania komunikatu dla ucznia i szkoły wraz z opisem sposobu wykorzystania go w praktyce oświatowej. Należy zaznaczyć, że w każdym przypadku komunikat winien być indywidualnie i kontekstowo rozszerzony przez nauczycieli w związku z ich znajomością swoich uczniów oraz przez wizytatora w związku ze znajomością szkoły.

Podstawą uznania diagnozy wyliczenia wartości dodanej za trafną musi być przekonanie uczniów i nauczycieli o tym, że oba egzaminy, sprawdzian 2002 r. i egzamin gimnazjalny 2005 r., uczniowie pisali samodzielnie, nie korzystając z niczyjej pomocy – w przeciwnym przypadku ta informacja będzie dla nich nieważna.

- Komunikowanie wyników wartości dodanej uczniom

Informacja o przyroście osiągnięć uczniów mogłaby być przekazana do szkół wraz z wynikami egzaminu gimnazjalnego. Uczniów należy przygotować na odbiór tej informacji, prosząc ich o przypomnienie sobie, jaki wynik osiągnęli na sprawdzianie. Następnie proponujemy uczniom, aby odczytali z załączonej tabeli wynik oczekiwany, wyliczony na podstawie następującego wzoru:

$$y = 2,03x - 2,29$$

gdzie y – oczekiwana wartość na egzaminie gimnazjalnym,
 x – wynik sprawdzianu.

Tab. 1. Prognoza wyniku egzaminu gimnazjalnego dla uczniów
na podstawie równania regresji

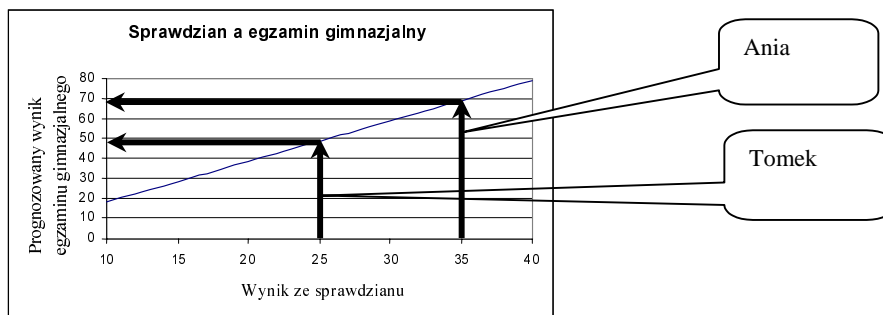
Wynik ze sprawdzianu w 2002r.	Oczekiwany wynik z egzaminu gimnazjalnego (zaokrąglony do całości)	
10	18	
11	20	
12	22	
13	24	
14	26	
15	28	
16	30	
17	32	
18	34	
19	36	
20	38	
21	40	
22	42	
23	44	
24	47	
25	49	
26	51	
27	53	
28	55	
29	57	
30	59	
31	61	
32	63	
33	65	
34	67	
35	69	
36	71	
37	73	
38	75	
39	77	
40	79	

Założmy, że Tomek na sprawdzianie uzyskał 25 punktów. Patrząc do tabeli obok stwierdzamy, że oczekiwany wynik egzaminu gimnazjalnego dla Tomka to 49 punktów.
Ania, która uzyskała na sprawdzianie 35 punktów powinna otrzymać na egzaminie gimnazjalnym 69 punktów.
Niestety wyniki Tomka i Ani nie pokrywają się z oczekiwanymi. Oboje dostali po 50 punktów.
Wartości dodana dla Tomka wynosi +1 (50-49) a dla Ani -19 (50-69).
(Graficznie przedstawiono na wykresie 2)

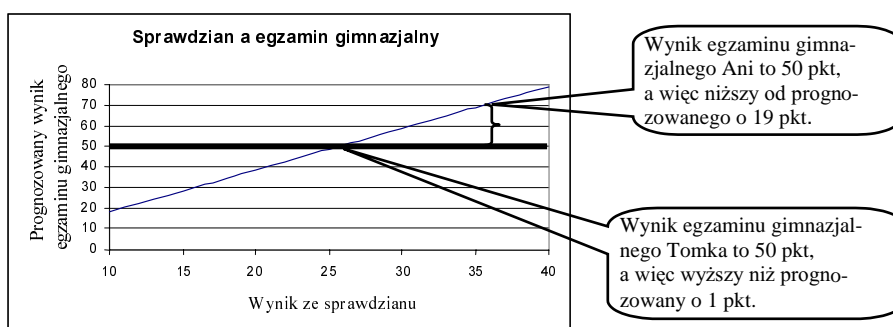
Wartość dodana = wynik egzaminu – wartość oczekiwana

Aby przybliżyć sposób obliczania wskaźnika wartości dodanej, posłużono się graficzną postacią równania regresji przedstawioną na wykresach 1. i 2. Na osi

poziomej (x) przedstawiono wynik sprawdzianu 2002 r., a na osi pionowej (y) – wynik egzaminu gimnazjalnego (kwiecień 2005 r.).

Rys. 1. Wykresy regresji dla sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego

Rys. 2. Graficzna interpretacja oceny postępu względnego

Musimy pamiętać o słabości stosowanej **metody regresyjnej** i względnym charakterze wskaźnika, który sprawia, że poprawa jakości nauczania to szacowanie o sumie zerowej: **jeden uczeń może uzyskać wyższy wynik mierzony średnią arytmetyczną wskaźnika wartości dodanej tylko wówczas, gdy inny uczeń uzyska niższe wyniki**. Może się zdarzyć, że uczeń podejmie trud osiągnięcia wyższych rezultatów nauki, ale wynik w kolejnym roku egzaminu jest niższy, bo inni uczniowie postarali się jeszcze bardziej lub byli zdolniejsi.

Wyżej podany komunikat zawierający informację o liczbie punktów różnej od oszacowanej może okazać się niewystarczający dla ucznia, bo brak w nim znaczenia treściowego tego wyniku. Ocenę postępu wyników kształcenia zaproponował B. Niemierko, tworząc skalę pięciostopniową. Poniżej w tab. 2. podano wartości względne **postępu osiągnięć** wraz z ich słowną oceną. Znajomość tej tabeli umożliwi wychowawcy klasy interpretację wyników indywidualnych uczniów oraz pomoże w przygotowaniu odrębnego komunikatu dla każdego ucznia w klasie. Na podstawie analizy tej tabeli stwierdzamy, że w powiecie oświęcimskim postępy wyników kształcenia są wyższe niż średnie dla obszaru OKE w Krakowie.

Poniżej przedstawiono przykładową informację, którą w przyszłości mogą przekazywać okręgowe komisje egzaminacyjne (tab. 3.).

Tab. 2. Ocena postępu gimnazjalnego uczniów w powiecie oświęcimskim na tle OKE Kraków

Wartość dodana względna (w)	Ocena postępu względnego	Uczniowie w powiecie oświęcimskim		Uczniowie trzech województw OKE Kraków	
		liczba uczniów	procent uczniów	liczba uczniów	procent uczniów
<-1,5	mały	125	6,9	11 225	10,7
(-1,5) – (-0,6)	niżej średniego	380	21,3	24 372	23,2
(-0,6) – 0,5	średni	643	35,9	33 725	32,1
0,6 – 1,5	wyżej średniego	437	24,2	24 414	23,2
> 1,5	duży	208	11,7	11 357	10,8
Ogółem		1793	100,0	105 093	100,0

Tab. 3. Ocena postępu uczniów klasy IIIa (według skali pięciostopniowej B. Niemierki)

Uczeń	Wynik sprawdzianu 2002	Wynik egzaminu gimnazjalnego 2005	Ocena postępu względnego na podstawie wyników OKE Kraków
A01	40	89	wyżej średniego
A02	40	88	wyżej średniego
A03	23	59	duży
A05	28	70	duży
A06	35	64	średni
A07	36	78	średni
A08	40	92	wyżej średniego
A09	24	41	średni
A10	38	76	średni
A11	38	91	duży
A12	30	40	mały
A13	36	58	mały
A14	5	26	niżej średniego
A15	18	34	niżej średniego
A16	33	47	mały
A17	20	21	mały

W tabeli podano wyniki sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego dla każdego ucznia tak, aby uczniowie mogli się upewnić, że **oceny postępu osiągnięć** dokonano na podstawie ich wyników.

Prowadząc pogłębioną analizę wartości dodanej dla 105 093 uczniów OKE Kraków, zauważono, że uczniowie, którzy podczas sprawdzianu 2002 r. uzyskali wynik odpowiadający 9. staninowi (39 i 40 pkt), nie uzyskują w pięciostopniowej skali postępu na poziomie „duży”. Aby uzyskać najwyższą ocenę postępu, określaną oceną „duży”, uczeń musi uzyskać na egzaminie gimnazjalnym wynik wyższy niż na sprawdzianie o co najmniej jeden stopień skali „standardowej dziewiątki”. Uczniowie, którzy na sprawdzianie uzyskali niski wynik, odpowiadający pierwszemu stopniowi skali „standardowej dziewiątki”, uzyskują w gimnazjum

zawsze ocenę postępu wyższą niż „mały”. Ocenę taką mogą uzyskać też uczniowie, których wyniki w gimnazjum są niższe niż na sprawdzianie o co najmniej jeden stopień skali „standardowej dziewiątki”.

Diagnoza jakości kształcenia i komunikat z niej wynikający mają wspierać wysiłki uczniów i zachęcać ich do dalszego uczenia się; mają wspierać szkoły, które potrafią zapewnić uczniom prawidłowy rozwój na miarę zdolności i ambicji każdego z nich; mają prowadzić do społecznego uznania dla nauczycieli pracujących z uczniami szkół rejonowych, a nie tylko szkół prowadzących wysoce selektywny tryb naboru. Przykładowe komunikaty odpowiadające ocenie względnego postępu wyników kształcenia przedstawiono w tab. 4.

Tab. 4. Przykładowe komunikaty dla uczniów z informacją o postępie jakości kształcenia

Ocena „postępu względnego”	Proponowany komunikat ogólny, wymagający uzupełnienia przez nauczycieli znających uczniów
Mały	<i>Adamie, masz powody do zadowolenia, bo stwierdzono u Ciebie postęp w zakresie wiedzy i umiejętności w ciągu tych trzech lat. W stosunku jednak do rówieśników Twój postęp oceniono jako mały. Sam odpowiedz sobie na pytanie: czy nie poświęcałeś aby zbyt mało czasu na naukę w gimnazjum? Sądzę, że stać Cię na korzystniejsze wyniki kolejnych egzaminów. Zachęcam Cię, abyś zaczął poważniej traktować swoje obowiązki szkolne! Ku przestrodze, na dalszy etap kształcenia zapalamy „czerwone światło”.</i>
Niżej średniego	<i>Tomku, z otrzymanej informacji wynika, że Twój wynik egzaminu gimnazjalnego powinien być wyższy. Twój rówieśnicy, którzy na sprawdzianie uzyskali taki sam wynik punktowy, uzyskali wyższy wynik na egzaminie gimnazjalnym. Jak myślisz, dlaczego? Potraktuj tę informację jako zachętę do przemyślenia sobie, co zdecydowało o tym, że nie utrzymałeś swojej pozycji wśród rówieśników na takim poziomie, jaki zajmowałeś po szkole podstawowej. Porozmawiaj o tym z najbliższymi, może wspólnie uda wam się coś zmienić. Uwierz, że to naprawdę zależy od Ciebie! Ku przestrodze zapalamy „pomarańczowe światło”.</i>
Średni	<i>Zosiu, gratuluję, że w tak dużej liczbie uczniów gimnazjalnych uzyskałaś wynik równy wynikowi prognozowanemu, a więc w stosunku do swych rówieśników zachowałaś taką samą pozycję. Czy ten wynik Cię satysfakcjonuje? Czy jest zgodny z Twoimi dalszymi planami edukacyjnymi? Warto, abyś wiedziała, że są w naszej klasie (szkole) uczniowie, którzy w tym samym czasie poczynili większy postęp. Jeżeli masz ambicję równania do czołówki, to nie trać czasu. Czeka Cię jeszcze intensywniejsza praca. Powodzenia! „Żółte światelko” na początek nowej drogi.</i>
Wyżej średniego	<i>Kasiu, Twój wynik egzaminu gimnazjalnego w stosunku do prognozowanego (na podstawie wyniku sprawdzianu) jest wyższy. Brawo! Zapytasz, jak to możliwe? A może spodziewałaś się takiego wyniku? Pewnie już wiesz, co chcesz robić w życiu i konsekwentnie swoim postępowaniem zmierzasz do celu. Systematyczna praca pozwoliła Ci dobrze przygotować się do dalszej nauki. Pamiętaj, że wysiłek dziś poniesiony będzie procentować w przyszłości, poszerzając możliwość wyboru kierunku studiów. Tak trzymaj! Powodzenia, przyspieszaj – masz „zielone światło”.</i>
Duży	<i>Heniu, jestem ciekawa, jak bardzo Twój wynik egzaminu gimnazjalnego Cię satysfakcjonuje? Widzę, że bardzo. Podnieś wyżej głowę i bądź dumny z siebie! Mam dla Ciebie dobrą wiadomość. Jesteś w grupie uczniów, którzy w stosunku do wyniku sprawdzianu w ciągu trzech lat nauki w gimnazjum uczynili szczególnie duży postęp w dziedzinie kształcenia. Brawo! Twoje zdolności intelektualne oraz zaangażowanie w uczenie się mogą być źródłem wielu sukcesów w przyszłości. Życzę wytrwałości! Stawiaj przed sobą coraz trudniejsze zadania! Nie zwalniasz – masz „zielone światło”!</i>

- Komunikowanie wyników postępu szkół dyrektorom

W latach 2002–2005 szkoły otrzymywały z okręgowych komisji szereg informacji dotyczących wyników egzaminów zewnętrznych. Przed podaniem nowej informacji należałoby odpowiednio przygotować merytorycznie dyrektorów szkół i wszystkich, którzy będą się tymi wynikami posługiwać dla oceny pracy szkół.

Poniżej w tab. 5. zestawiono dane dla gimnazjów powiatu oświęcimskiego, które ilustrują sytuację dydaktyczną szkół w latach 2002–2005. Po lewej stronie tabeli (kolumny 1.–9.) znajdują się wyniki przekazywane co roku przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Krakowie szkołom, organom prowadzącym i nadzorującym. Po prawej stronie tabeli umieszczono dane pochodzące z oszacowań wartości dodanej za pomocą równania regresji (kolumna 12.) i uproszczonej metody staninowej (kolumna 13.).

Dane w tabeli posortowano według wyniku egzaminu gimnazjalnego (kolumna 5.). Prognozowany wynik egzaminu gimnazjalnego (kolumna 11.) jest wprost proporcjonalny do wyniku sprawdzianu 2002 r. (kolumna 10.). Wartość dodana (kolumna 12.) jest różnicą między średnim wynikiem egzaminu gimnazjalnego w szkole a wynikiem prognozowanym. Zróżnicowanie wartości dodanej w szkołach gimnazjalnych powiatu oświęcimskiego wynosi 14,86 pkt (od -5,83 do 9,03). Wskaźnik ten pozwala na uszeregowanie szkół od najmniejszej do największej wartości. Nie daje jednak szkole jakościowej informacji o postępie uczniów. Dlatego w kolumnie 13. podano ocenę postępu dla tych szkół wyrażoną innym wskaźnikiem, zaproponowanym przez B. Niemierkę. Jest on wyrażony w pięciostopniowej skali, takiej samej jak miara osiągnięć ucznia.

Tab. 5. Wyniki egzaminów w gimnazjach w latach 2002–2005 na tle prognozy wyniku na 2005 r.

Id szkoły	Informacja dostarczana szkołom, co roku przez okręgowe komisje egzaminacyjne								Nowa informacja			
	Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w szkole				Pozycja wyniku szkoły w skali standardowej dziewiątki				Średni wynik sprawdzian 2002 „diagnoza na wejściu”	Prognozowany wynik egzaminu gimnazjalnego 2005*	Wartość dodana - różnica kolumna (5-11)	Ocena postępu względnego dla gimnazjów
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
10	-	-	69,13	76,56	-	-	9	9	34,24	67,53	9,03	wyżej średni
22	-	60,76	54,82	73,60	-	6	6	9	33,79	66,58	7,02	duży
16	61,15	62,10	57,52	68,98	5	6	7	8	31,54	61,86	7,12	duży
24	61,39	62,60	56,78	65,02	5	6	7	8	31,84	62,49	2,53	duży
7	55,11	56,44	52,81	64,48	4	5	6	8	31,83	62,47	2,01	duży
18	63,14	52,00	42,53	64,09	6	3	2	7	31,09	60,91	3,18	wyżej średni
11	59,46	53,25	53,27	64,04	5	3	6	7	30,82	60,35	3,69	wyżej

Id szkoły	Informacja dostarczana szkołom, co roku przez okręgowe komisje egzaminacyjne								Nowa informacja			
	Średni wynik egzaminu gimnazjalnego w szkole				Pozycja wyniku szkoły w skali standardowej dziewiątki				Średni wynik sprawdzian 2002, diagnoza na wejściu*	Prognozowany wynik egzaminu gimnazjalnego 2005*	Wartość dodana - różnica kolumna (5-11)	Ocena postępu względnego dla gimnazjów
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
												średni
17	54,33	66,54	53,58	63,71	3	7	6	7	32,24	63,33	0,38	wyżej średni
23	61,16	60,11	55,82	63,16	5	6	7	7	31,75	62,30	0,86	wyżej średni
4	65,00	60,92	65,57	61,93	6	6	8	7	29,5	57,58	4,35	duży
21	61,22	58,55	52,18	61,84	5	5	5	7	30,56	59,80	2,04	wyżej średni
5	53,37	53,84	50,66	61,32	3	4	5	7	29,92	58,46	2,86	duży
12	62,89	54,54	46,24	61,13	6	4	3	7	30,64	59,97	1,16	wyżej średni
8	55,59	49,44	47,36	60,55	4	2	4	6	31,38	61,52	-0,97	średni
2	55,30	56,37	59,25	60,41	4	5	7	6	29,86	58,33	2,08	wyżej średni
14	58,85	56,61	53,08	60,16	5	5	6	6	30,09	58,81	1,35	średni
6	59,08	60,46	54,10	57,79	5	6	6	5	30,21	59,07	-1,28	niżej średni
13	57,76	55,38	40,56	57,33	4	4	2	5	32,16	63,16	-5,83	niżej średni
20	58,09	51,70	50,56	57,00	4	3	5	5	30,23	59,11	-2,11	niżej średni
19	57,37	53,47	51,22	56,71	4	4	5	5	29,06	56,65	0,06	średni
3	62,88	61,71	50,03	55,52	6	6	5	4	27,48	53,33	2,19	średni
15	57,08	55,54	50,73	55,42	4	4	5	4	27,82	54,05	1,37	średni
25	56,80	52,68	47,58	55,17	4	3	4	4	27,91	54,24	0,93	średni
1	63,43	53,61	51,30	53,44	6	4	5	3	27,82	54,05	-0,61	niżej średni
9	-	-	44,80	52,52	-	-	3	3	27,28	52,91	-0,39	niżej średni
26	56,13	49,56	45,80	50,67	4	2	3	3	27,06	52,45	-1,78	niżej średni

* Obliczony dla OKE Kraków na podstawie równania regresji.

Przekazaniu informacji o postępie wyników kształcenia dla szkoły powinien towarzyszyć odpowiedni komentarz. Przykładowe komunikaty zamieszczono w tab. 6. Zawierają one ogólne sformułowania, wymagające uzupełnienia przez pracowników nadzoru pedagogicznego.

Tab. 6. Przykładowe komunikaty dla szkół z informacją o postępie jakości kształcenia

Ocena „postępu względnego”	Proponowany komunikat ogólny, wymagający uzupełnienia przez wizytatorów znających szkoły
Mały	<i>Szkoła, niezależnie od średnich wyników egzaminu gimnazjalnego, wykazała się niższym niż się spodziewano postępowaniem efektów kształcenia wynikającym z diagnozy wstępnej mierzonej wynikami sprawdzianu 2002 r. Ocena postępu względnego wyrażono określeniem „mały”. Wskazane byłoby, aby zindywidualizować podejście dydaktyczne do uczniów, szczególnie motywując do większego wysiłku najzdolniejszych, a pomocą dodatkową otaczając najsłabszych. Gimnazjum wymaga merytorycznego wsparcia ze strony wizytatorów i doradców metodycznych.</i>
Niżej średniego	<i>Szkoła, niezależnie od średnich wyników egzaminu gimnazjalnego, wykazała się niższym niż się spodziewano postępowaniem efektów kształcenia wynikającym z diagnozy wstępnej mierzonej wynikami sprawdzianu 2002 r. Ocena postępu względnego wyrażono określeniem „niżej średniego”. Wskazane byłoby, aby zindywidualizować podejście dydaktyczne do uczniów, szczególnie motywując do większego wysiłku najzdolniejszych i różnicując zadania. Szczególną dodatkową pomocą należy otoczyć najsłabszych uczniów. Wskazana byłaby pomoc merytoryczna ze strony wizytatorów i doradców metodycznych.</i>
Średni	<i>Gimnazjum, niezależnie od średniego wyniku egzaminu, osiąga postępowanie na miarę poziomu uczniów „na wejściu” mierzonego wynikami sprawdzianu 2002 r. Nauka w gimnazjum nie spowodowała zmniejszenia różnicy między grupą uczniów ze słabszymi i lepszymi wynikami. Taki postęp określany jest jako średni. Należałoby upewnić się, czy z takiego rezultatu kształcenia są zadowoleni rodzice i młodzież oraz rozważyć, ewentualnie wspólnie z organem prowadzącym i nadzorującym, możliwość wdrożenia dodatkowego programu mającego na celu podniesienie wyników kształcenia w gimnazjum.</i>
Wyżej średniego	<i>Brawo! Gimnazjum uzyskało jedną z najwyższych ocen postępu efektów kształcenia. Ocena postępu względnego wyrażono określeniem „wyżej średniego”. Tak więc nauka w gimnazjum wyraźnie przyczyniła się do postępu uczniów w stosunku do ich rówieśników. Powody do dumy, jeszcze niekoniecznie uświadomionej, bo nieznaną jest im niniejsza ocena, mają nauczyciele i rodzice! Jak to możliwe? Najprawdopodobniej dzięki dobrej współpracy szkoły i domu, konsekwencji wymagań i atmosferze sprzyjającej wysiłkowi umysłowemu. Taki rezultat zaobserwowano w powiecie oświęcimskim w małych, najwyższej dwuoddziałowych gimnazjach oraz w szkołach prywatnych i szkołach przy liceach ogólnokształcących prowadzących selektywny nabór najzdolniejszych uczniów uzupełniony grupą chętnych do nauki właśnie w tym w gimnazjum, a więc o ile nie najzdolniejszych, to wysoko umotywowanych do nauki uczniów. Ponieważ wyniki uczniów w tych szkołach „na starcie” są bardzo wysokie w stosunku do innych, to i prognoza wyniku jest bardzo wysoka, trudna do osiągnięcia. Wyniki względnego postępu dla tych szkół rzadko osiągają poziom określany jako duży. Świadomość, że przyjęcie „na starcie” paru słabszych uczniów mogłoby podnieść ocenę postępu wyników kształcenia w szkołach, może spowodować mniejsze zainteresowanie selekcją uczniów. Tak trzymać, starając się podnosić stopniowo wymagania w stosunku do uczniów!</i>
Duży	<i>Wielkie brawa!!! Bo oto mamy szkołę, która wykazała się wyższym niż przewidywano postępowaniem efektów kształcenia, określonym jako duży. Wstępnie zaobserwowano, że taki postęp osiągają gimnazja rejonowe najwyższej trójoddziałowe. Często są to gimnazja należące do „szkół wiodących”, ale niekoniecznie szkół z najwyższymi wynikami średnimi (już od 7., 8. czy 9. stopnia skali „standardowej dziewiątki”). Szkoły, które bardzo skutecznie pracują z każdym uczniem, niezależnie od poziomu kulturowego i warunków materialnych rodziny. Szkoły, którym zaufali rodzice, szanując stawiane przez nauczycieli wymagania, oraz młodzież, chcącą się uczyć.</i>

Analizując wyniki 1476 gimnazjów zauważono, że gimnazja, które zachowały swoją pozycję staninową „na wejściu” i „wyjściu”, uzyskują „wartość dodaną” w trzech przedziałach: „niżej średniego”, „średni” i „wyżej średniego”. Nie wystąpiły wartości odpowiadające ocenom skrajnym: „mały” i „duży”. Dlatego m.in. gimnazjum 10., mimo najwyższego wskaźnika liczonego metodą regresji liniowej, nie ma najwyższej oceny postępu osiągnięć w skali staninowej. Postęp osiągnięć szkół, które przyjęły uczniów z najwyższymi wynikami „na wejściu”, szacowany metodą staninową, jest zaniżony, gdyż nie osiągają one oceny przyrostu wyników kształcenia na poziomie „duży”. Szkołom tym musi wystarczyć satysfakcja wynikająca z faktu, że wyniki egzaminów będą w nich zawsze najwyższe, dzięki czemu będą wysoko cenione w środowisku i najchętniej wybierane przez uczniów. Jeżeli jednak zdecydują się na przyjęcie uczniów ze słabszymi wynikami, mają szansę uzyskać także najwyższą ocenę przyrostu wyników kształcenia.

Stosowanie metody staninowej wyraźnie dowartościowuje te gimnazja, które rekrutowały uczniów z najniższymi wynikami i w których, mimo starań zarówno uczniów, jak nauczycieli, przyrost osiągnięć nie jest tak duży.

Komunikowanie wyników postępu uczniów organom prowadzanym i nadzorującym gminy

Najmniejszą jednostką terytorialną w Polsce jest gmina. Dla nadzoru pedagogicznego przyrost osiągnięć uczniów w gminie może być cenną informacją i elementem kształtowania polityki oświatowej na szczeblu lokalnym i wojewódzkim. Poniżej w tab. 7. zestawiono dane dla gmin powiatu oświęcimskiego. Średnie wyniki egzaminów w gminach różnią się o 7 pkt (55,67 do 62,58). Gminy powiatu oświęcimskiego cechują się dobrymi wynikami egzaminacyjnymi, o czym może świadczyć fakt, że żadna z nich nie uzyskała oceny postępu w dwu najniższych przedziałach, odpowiadających ocenie postępu „mały” i „niżej średniego”. W powiecie oświęcimskim najczęściej występują gminy z oceną postępu na poziomie „duży”. W co trzeciej gminie wystąpił postęp osiągnięć odpowiadający stopniowi „średni”, a w dwóch gminach był wyższy, czyli „wyżej średniego” (tab. 7.).

Dla zilustrowania różnicy uporządkowano gminy według średnich wyników egzaminu gimnazjalnego: Oświęcim miasto, Kęty, Polanka Wielka, Osiek, Brzeszcze, Przepiszów, Chełmek, Oświęcim gmina, Zator, a następnie według oceny postępu kształcenia: Polanka Wielka, Kęty i Oświęcim gmina, Oświęcim miasto i Brzeszcze, Chełmek, Osiek, Zator. Wyraźnie korzystniej można ocenić postępy uczniów Polanki i Oświęcimia gminy niż Oświęcimia miasta.

Tab. 7. Średnie wyniki sprawdzianu i egzaminu gimnazjalnego według gmin powiatu oświęcimskiego

ID	Gmina	SP 2002	Rok 2005 Liczba		Egzamin gimnazjalny				Pro- gnozo- wany wynik	Różnica kolumna 9-10	Ocena postępu
			GIM.	UCZ.	2002	2003	2004	2005			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Oświęcim miasto	29,99	5	492	59,40	60,91	55,99	62,58	58,51	2,27	wyżej średni
2	Brzeszcze	29,92	1	109	59,88	59,31	54,25	60,50	57,74	2,93	wyżej średni
3	Chelmek	29,68	4	160	57,93	54,07	50,42	58,05	58,09	0,19	średni
4	Kęty	30,34	8	463	58,94	56,06	52,79	62,22	58,79	3,71	duży
5	Osiek k. Wieprza	30,18	1	119	55,53	49,44	47,36	60,64	59,87	0,68	średni
6	Oświęcim gmina	30,18	2	239	56,66	53,88	50,24	57,84	59,71	2,47	duży
7	Polanka Wielka	29,95	1	60	53,37	53,84	50,66	61,48	57,66	3,65	duży
8	Przeciszów	28,84	3	94	61,26	59,36	57,82	58,95	56,38	3,11	duży
9	Zator	28,34	1	88	63,67	52,30	50,87	55,67	55,90	-0,24	średni

Podsumowanie

Wykorzystując doświadczenia ze współpracy z dyrektorami gimnazjów powiatu oświęcimskiego, jesteśmy przekonane o potrzebie rozszerzenia informacji egzaminacyjnej, która uwzględniałaby osiągnięcia początkowe przyjętych do szkoły uczniów. Pozwoli ona na podkreślenie znaczenia składu zespołu uczniowskiego dla ostatecznych rezultatów każdego z uczniów, każdego zespołu klasowego czy szkoły, równocześnie dając szansę na uznanie i podniesienie wkładu edukacyjnego szkół, które przyjmują uczniów z niższym wynikiem.

Rangowanie szkół wyłącznie na podstawie końcowych osiągnięć nie jest sprawiedliwe wobec uczniów, nauczycieli i dyrektorów szkół. Przekazanie informacji o postępie osiągnięć uczniów wymaga przygotowania środowiska oświatowego, jak i społeczno-samorządowego na prawidłowy odbiór tej informacji. Służyć temu powinny odpowiednio przygotowane konferencje z dyrektorami, dyskusje środowiskowe, publikowanie przykładowych materiałów ilustrujących to zagadnienie i warsztaty z nauczycielami.

Ocena pracy szkół uwzględniająca poziom wiedzy i umiejętności „na wejściu” wydaje się konieczna do uwzględnienia przy pomiarze jakości pracy szkół prowadzonym przez kuratoria oświaty w całej Polsce.